

kozását. De ha meggondoljuk, hogy Gyulai Pál nem magábanálló jelensége a maga korszakának, hogy az ő ízlése kora legkiválóbbjaiéval azonos s hogy elveiben a magyar klasszicizmus irodalmi gyakorlata tükröződik mintegy eszmei vetületben: akkor egy hozzáértéssel összeállított Gyulai-breviáriumban a klasszikus magyar nemzeti ízlésnek csaknem a törvénykönyvét láthatjuk és üdvözölhetjük.

Sokan kifogásolják a breviáriumok és szemelvényes kiadások mai divatját, mint fölületességre, felszínes ismeretekre, sőt félműveltségre nevelő üzleti vállalkozást. Igazuk volna, ha ugyanakkor olcsó, teljes kiadásokat szórónak az olvasók ezrei közé, vagy ha ki tudnák mutatni, hogy az a közönség, mely a breviáriumokra veti magát, azelőtt a teljes kiadások mohó olvasója volt s csak ez újabb divat csábította a könnyebb megoldásra, a fölületes szemerkélésre. Nem úgy van! Az ily szemelgető s rendszerint olcsó kiadványok olvasója máskülönből semmit sem olvasna az illető írótól s még kevésbé róla. Vajon hány *művelt* magyar ember könyvtárában található meg Gyulai Pál irodalomtörténeti és kritikai műveit, hogy az átlag-közönségről ne is szóljak? S vajjon kitől kapom meg Gyulai Pál összes műveit egységes, teljes, végleges igényű kiadásban? S vajjon a tanulóifjúságra nem illik-e gondolnunk?

Ha tehát egészet nem adhatunk, s ha az egészet úgy sem olvassuk, miért ne fogadnók örömmel a szemelvényest, mely elkél s melyet valóban elolvasnak? Nem válik-e hasznára nemcsak egy tanulóknak, hanem bármely igen művelt embernek is, ha e Gyulai-kötetkét végigolvassa, vagy akárcsak még-tovább szemelget benne s egy-egy mélyretapintó axiómán elgondolkodik?

Igenis csak vegyék és olvassák menél többen ezt a Gyulai-idézetekből összeállított esztétikát: bizonyosak lehetünk fölöle, hogy olvasói közül igen sokan csakhamar Gyulai Pál egész műveire fordulnak teljesebb okulás végett. *Telepi Ákos.*

Förster Aurél anekdotái (II.). Az adomák az emberi szellem játékos hajlamának termékei és látszólagos jelentéktelenségük dacára is igen értékes adalékai a népleleknek. Kedveltségük magyarázata, hogy mindig van bennük valami örök emberi, ha egyébe nem, hát az a vidám érzés, mely a más rovására

menő tréfát kíséri. Észrevette ezt már Tóth Béla is, a legnagyobb magyar anekdotagyűjtemény egybeállítója, aki ötkötetes munkája előszavában mindjárt személyhezköötöttségüket és jellemző voltukat is hangsúlyozza. Érdekes volna ez irányban egyszer közelebb-ről megvizsgálni az idevágó gyűjteményeket s megállapítani, kik azok, akiknek népünk a maga humorának röpke virágait tulajdonítja.

Időrendben nem nagyon messzire mehetnénk vissza a multba, mert az efféle elmésségek gyűjtése a mi irodalmunkban újabb keletű. A régibb időkben a népkönyvek (Salamon és Markalf tréfabeszédei), kalendáriumok és hasonlók szolgáltatták a mai adomáknak megfelelő olvasmányokat s csak a XVIII. században találkozunk először terjedelmesebb gyűjteményekkel. Kónyi János és Andrád Sámuel (1782, 1789.) munkái azonban magyar címük ellenére is csupán németből való fordítások. Szirmay Antal már magyar anekdotákat közöl (1804), de még latin nyelven. A XIX. század első felében számos magyarnyelvű gyűjtemény akad, de közülök épen a nagyobbak, mint Ajtai Sámuel «Tanítva mulattató» (1816) és Döbrentei Gábor két kiadást ért «Karaktert festő» (1826) című anekdotái épúgy idegenből vannak átültetve, mint Kováts Istvánnak az ifjúság számára «Csodálatos állatok kabinetje» címen 1826-ban kiadott gyűjteménye.

Talán Orbán József az első (1831), aki könyve címél már azt meri felírni, hogy «Eredeti meséi és anekdotái». Három évvel később Szikra Miklós «Mit nevezsz?» felírási gyűjteménye már kevésbé hangosan hirdeti eredetét.

A mult század második felében, bizonyára a nyomasztó közhangulat felerősítésére, egész sora jelenik meg a hasonló természetű kiadványoknak. Ekkoriban tette közzé Jókai is tanulásokban gazdag és becses gyűjtését, «A magyar nép adomái-*st.* Ezt követte aztán több olyan mű, melyeknek tartalmi újszerűségét szerzőik is kiemelik. Ilyenek: Hegedüs Lajosnak a cigányéletből vett frétái (1857), Petres József Ur és Domine (1860) c. könyve és Balogh Lajos Gondúzó-je (1878). Ez utóbbival egy évben jelent meg Bernát Gáspár adomáskötete, melyben a hatvanasévek híres humoristája a maga egészen egyéni színű tréfáit fűzte bokrétába. Vajda János «Magyar

Bors-) a vegyest közöl hazai és külföldi anekdotákat.

A műfaj kedveltsége meghozza az idevágó anyag elkülönítését. Mátyás Florián (1858) már Keleti adomák-at ad ki, Györfly István Garabonciás diák-ja (1878) ezernyi iskolai élccel akarja megnevettetni az olvasókat; Csukási József a magyar klérusra vonatkozókat gyűjti egybe (1879), Toldy István a Menyecskek könyvé-ben sikamlós területre lép (1886), Szócs Pál az Andrassy-adomákát (1890), Mátyás Sándor (1891) a Székely humor-t aknázza ki, mások a Deák-adomákát, továbbá felekezeti vagy foglalkozási ág szerint csoportosítottakat tesznek közzé. 1887-ben jelent meg Gracza György Nevető Magyarország-a két kötetben, az első nagyobb-szabású gyűjtemény Tóth Béla Magyar anekdotakincs-e előtt.

A századforduló óta még több ily kedvderítőül szánt könyv jelent meg, s keletük annál nagyobb volt, mert egyik-másiknak egybeállítója már eleve jeles adomázó hírében állott (Eötvös Károly, Kenedy Géza, Mikszáth Kálmán, Szabó Endre). Förster Aurél sem szorul különösebb bemutatásra. Érdeemes közéleti mult áll mögötte s ügylátszik, a Gondviselés oly egészséges lelkialkattal áldotta meg, hogy az utóbbi évek sokféle megpróbáltatásai még hetvennégyéves korára sem fosztották meg jó kedélyétől.

Éles szemeivel sok furcsaságot, fél-szeg helyzetet, mosolyra készítő jelen-séget figyelt meg az életben, kitűnő memóriája ezeket megőrizte, hallgatói szívesen fogadták s ennek köszönhető, hogy az előszó útján részben már ismert tréfás eseteket szélesebb körök számára is hozzáférhetővé tette. Ez anekdoták szereplői a háborút megelőző ötven év magyar társadalmának neves és névtelen alakjai (Deák F. és más politikusok, papok, katonák, vidéki urak és egyéb rendűek), akik közül természetesen nem hiányoznak a zsidók sem. Jóízű, változatos, ötletes apróságok ezek az adomák s a szerző vonzó előadásában egytől-egyig hatásosak.

A vidám kis könyvet az első kötet sikerére utaló Előszó vezeti be, melyben a nemrég tragikus hírtelenséggel elhunyt Györy Lórándnak Förster Aurélhoz intézett verses üdvözlete és Herczeg Ferencnek néhány soros, megleghangú köszönőlevele olvasható. Ennek egyik mondata egyszersmind bírá-

lata az új anekdotáknak: «Nemcsak nagyon mulatságos könyv, de korfestő értéke is igen nagy».

A kedves gyűjteménynek sajátságosan egyéni szint ad az a körülmény, hogy benne a szerző egyes esetek során önmagáról is megemlékezik. Alljon itt mutatoba némi rövidítéssel egy ilyen anekdotája: «Förster Aurél — szokás szerint — hosszú időn át tartotta vidám szóval a társaságot. Egyszer csak hozzá fordul főtisztelendő Farkas atya:

— Kedves öcsém, ha már ilyen jóízű magyar ember, minek magának az a német név?

Förster Aurél így adta meg a magyarázatot: — Főtisztelendő uram! Kíváló kálvinista pap Széll Dániel Hódmezővásárhelyen. (A fia Farkas, a debrecenitáblának lett később a tanácselnöke.) Mikor a hódmezővásárhelyi egyházi keresztlőre vitte újszülött gyermekét, a kissé siketes Széll Dániel megkérdezte:

— Mi lesz a neve, fiam?

— Rauka (Róka), nagytiszteletű uram!

A nagytiszteletű úr meghökken: — Rókát hallok, fiam! Jól hallok-e?

— Jól, jól nagytiszteletű uram!

— De minek adsz te ilyen furcsa nevet a fiadnak?

— Már én úgy gondoltam, nagytiszteletű uram — sóhajtott fel az egyházfi, — hogy nagytiszteletű uram állásbeli módos ember. Hát ha nagytiszteletű úr fiának jó volt a Farkas, az anyémnek elég lesz a Róka is.

Amikor idáig ért Förster Aurél, rámosolygott főtisztelendő Farkas piarista atyára, miközben a jelenvolt Hermann Ottóra mutatott: Hát ha Hermann Ottó megtarthatja a maga nevét, már én is csak megtartom a magamét».

Baros Gyula.

Voggenreiter-kiadványok. Külföldön mostanában sokfelé jelennek meg magyar könyvek, de sajnos, nem mindig van bennük köszönet. Egy kissé emlékeztetnek a vadon termő virágokra; akadnak köztük szemrevalók is, ezek azonban néha alig látszanak a sok gyomtól. Egyszóval észre lehet venni rajtuk a gondozó kéz hiányát.

A berlini Voggenreiter-ceg magyar osztályának kiadványai nem esnek ily kifogás alá, közülük még az igénytelenebbek is azt mutatják, hogy a vállalat intézői tisztában vannak az irodalmi-ság követelményeivel. E sorozatból újabban több kötet jelent meg. Egri